Hallituksen esitys jätelain muuttamisesta (HE 209/2022 vp)

Ympäristövaliokunnan kuulemisessa 8.11.2022 esitetyt kysymykset
YM/Ympäristönsuojeluosasto
10.11.2022

Edustaja Multalan kysymys:

- saadaanko KKV:n koko selvitys tiedoksi, johon viitattu
- ja tähän liittyen vielä perustelut kun viitattu jopa kilpailun lisääntymiseen. Millä alueilla toimivat ne, joilla ylittää ulosmyyntiraja nyt 5 % ja millainen kilpailutilanne niillä alueilla on?

Ympäristöministeriön vastaus
Ympäristöministeriön esityksessä todettiin, että kunnan toiminta jätehuoltomarkkinoilla voi lisätä kilpailua alueella, jossa on vähän yksityisiä jätehuoltoalan toimijoita. Julkinen sektori voi vaikuttaa markkinoiden toimintaan monin tavoin. Joillakin alueilla markkinoilta puuttuu kokonaan yksityisiä jätteenkäsittelypalvelua tarjoavia yrityksiä tai niiden tarjoama jätteenkäsittelypalvelu ei kata kaikkia jätejakeita. Joillakin alueilla yksityistä jätehuoltopalvelua tarjoaa vain yksi yritys. Tällaisilla alueilla kunnan tarjoama palvelu tuo yhden vaihtoehdon lisää yksityisille yrityksille, jotka tarvitsevat jätehuoltopalveluja toiminnassaan syntyville jätteille.

Kunnan toiminta jätehuoltomarkkinoilla voi edistää kilpailua haastamalla yksityiset yritykset tehostamaan toimintaansa. Julkisen sektorin toiminta voi myös kannustaa yksityisiä yrityksiä innovoimaan ja kehittämään entistä parempia palveluita. Tätä kautta jätehuollon hinnat voivat pysyä kohtuullisina, mistä seuraa kustannussäästöjä jätehuoltopalveluita tilaaville yksityisille yrityksille. Kunnan jätehuoltoyhtiöiden jätteenkäsittelypalveluita tilaavat usein etenkin pienet yksityiset jätealan yritykset, joilla ei ole omaa jätteenkäsittelytoimintaa. Tällaiset yritykset hyötyvät kunnan markkinatoiminnasta alempina palveluhintoina, mikä lisää pienten yritysten mahdollisuuksia toimia jätehuoltoalalla. Kunnallinen jätehuoltoyhtiö voi siten tukea toimialueensa pienyrittäjyyttä tarjoamillaan palveluilla.

Jos ulosmyyntiraja on matala, kunnan toiminta jätehuoltomarkkinoilla on hyvin rajattua. Tästä voi seurata, että jätteen hyödyntämis- ja käsittelypalvelut keskittyisivät yksittäisille suurille jätehuoltoyrityksille ja pienet paikalliset yritykset tulisivat riippuvaisiksi näiden palveluista. Jos kunta ei voi tarjota palveluja markkinaehtoisesti, yksityinen jätehuoltoyritys voi joillain alueilla saavuttaa määräävän markkina-aseman. Alueilla, joissa muuta palveluntarjontaa on kohtuudella olemassa, kunnan jätteenkäsittelypalvelut eivät olisi saatavilla myöskään toissijaisen jätehuoltopalvelun (ns. TSV-palvelu) kautta.

Ympäristöministeriön esityksessä kerrottiin, että seitsemällä kunnallisella jäteyhtiöllä ylittyi vuonna 2020 viiden prosentin ulosmyyntiraja. Viiden prosentin ulosmyyntiraja ylittyi seuraavilla alueilla toimivilla jätehuoltoyhtiöillä:

1. Ab Stormossen Oy: Isokyrö, Korsnäs, Maalahti, Mustasaari, Vaasa ja Vöyri
2. Kymenlaakson Jäte Oy: Iitti, Kouvola, Kotka, Mäntyharju, (Hamina, Lapinjärvi, Pyhtää, Virolahti, Miehikkälä)
3. Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy: Lappeenranta, Imatra, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale, Taipalsaari
4. Loimi-Hämeen jätehuolto Oy: Sastamala, Eura, Säkylä, Huittinen, Punkalaidun, Urjala, Akaa, Oripää, Loimaa, Humppila, Forssa, Ypäjä, Jokioinen, Koski, Somero, Tammela
5. Puhas Oy: Joensuu, Ilomantsi, Kontiolahti, Liperi, Polvijärvi
6. Salpakierto Oy: Asikkala, Heinola, Hollola, Kärkölä, Lahti, Myrskylä, Orimattila, Padasjoki, Pukkila
7. Rosk'n Roll Oy Ab: Askola, Hanko, Inkoo, Karkkila, Lohja, Loviisa, Pornainen, Porvoo, Raasepori, Sipoo, Siuntio, Vihti

Tarkempaa analyysiä näiden alueiden kilpailutilanteesta ei ole tehty. KKV teki selvityksensä yhteydessä kunnan jätehuoltoyhtiöille selvityspyynnön, jossa kysyttiin arviota yhtiön kilpailutilanteesta yksityisten jätehuoltoyhtiöiden kanssa nyt ja tulevaisuudessa sekä minkälainen vaikutus ulosmyyntirajan suuruudella on kilpailuun. Mainituista yhtiöistä kolme kertoi, että alueella on vain vähän yksityistä tarjontaa jätteen käsittelylle tai käsittelykapasiteettia ei ole kaikille jätejakeille, eivätkä kunnalliset yhtiöt tästä syystä kilpaile yksityisten jätehuoltoyritysten kanssa. Vastauksissa tuotiin esiin myös, että jos ulosmyyntirajaa supistettaisiin, paikalliset jätehuoltoyhtiöt tulisivat riippuvaisiksi maanlaajuisesti toimivien yksityisten jätehuoltoyhtiöiden jätteenkäsittelypalveluista. Tämä puolestaan pidentäisi kuljetusmatkoja, mistä seuraisi jätteen tuottajille jätehuoltokustannusten nousua. Yhdessä vastauksessa tuotiin myös esiin, että jos ulosmyyntiraja kiristyy ja kunnan jäteyhtiö ei voi tarjota markkinaehtoista palvelua, on vaarana, että jätteet eivät ohjaudu asianmukaisiin vastaanottopaikkoihin.

Kilpailuneutraliteettia yksityisten ja kunnallisten toimijoiden välillä varmistetaan myös voimassa olevan jätelain 44 §:ssä säädetyllä kunnallisten jätehuoltoyhtiöiden kirjanpitovelvollisuudella. Kunnallisen jätehuoltoyhtiön on kirjanpidossaan eriteltävä kunnan lakisääteisten jätehuollon palvelutehtävien ja markkinaehtoisen palvelutehtävien hoito. Kirjanpidossa on osoitettava omat tilit markkinaehtoiselle toiminnalle. Näistä on tilikausittain laadittava erilliset laskelmat, jotka kuvaavat toiminnan liikevaihtoa ja taloudellista tulosta. Tilintarkastuksessa on tarkastettava erikseen markkinaehtoisten toimintojen kirjanpito osana kunnan tai yhtiön tilintarkastusta.

Vaatimuksella parannetaan kunnan ja yhtiön toiminnan ja hinnoittelun läpinäkyvyyttä sekä ehkäistään lakisääteisen ja markkinaehtoisen toiminnan välistä ristiinsubventiota. Näin voidaan turvata kilpailuneutraliteetin toteutumista jätealalla, ehkäistä määräävän markkina-aseman väärinkäytöksiä ja ylipäätään parantaa luottamusta ja yhteistyötä eri jätealan toimijoiden välillä.

Seuraavasta taulukosta näkee mainittujen jätehuoltoyhtiöiden liikevaihdon eroteltuna lakisääteisen jätehuoltopalvelun (kuntavastuu), toissijaisen jätehuoltopalvelun (TSV) ja markkinaehtoisen toiminnan mukaan:

	Liikevaihto (2020)			
	Kuntavastuu	**TSV**	**Markkinaehtoinen**	**Yhteensä**
Ab Stormossen Oy	11 361 316,00 €	2 120 951,00 €	1 121 873,00 €	14 604 140,00 €
	78 %	15 %	8 %	100 %
Kymenlaakson Jäte Oy	13 423 673,30 €	1 810 086,38 €	1 073 092,60 €	16 306 852,28 €
	82 %	11 %	7 %	100 %
Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy	11 497 222,00 €	342 448,00 €	1 198 083,00 €	13 037 753,00 €
	88 %	3 %	9 %	100 %
Loimi-Hämeen jätehuolto Oy	9 240 191,60 €	1 792 415,47 €	765 723,30 €	11 798 330,37 €
	78 %	15 %	6 %	100 %
Puhas Oy	6 224 000,20 €	2 406 864,12 €	770 948,66 €	9 401 812,98 €
	66 %	26 %	8 %	100 %
Salpakierto Oy	16 157 780,00 €	2 263 000,00 €	1 051 503,61 €	19 472 283,61 €
	83 %	12 %	5 %	100 %
Rosk'n Roll Oy Ab	23 200 000,00 €	41 161,12 €	1 500 000,00 €	24 741 161,12 €
	94 %	0 %	6 %	100 %

Edustaja Hurun kysymys:

- miten sairaaloiden vaarallisia jätteitä voidaan käsitellä, jos niitä ei voi polttaa? entä ulkomaille vienti?

- kuinka tarpeellinen yli 10 % ulosmyyntiraja olisi näiden jätteiden käsittelyn kannalta? Voisiko raja olla yli 10 % kun EU sallii 20 %

Ympäristöministeriön vastaus

Ympäristöministeriö korostaa, että käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä (HE 209/2022) ehdotettava sote-uudistukseen liittyvä siirtymäsäännös koskee vain hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastustoimessa syntyvää yhdyskuntajätettä. Terveydenhuollon erityiset jätteet ja vaaralliset jätteet ovat voimassaolevan jätelain mukaan jätteen haltijan vastuulla eikä ehdotettu muutos muuta tilannetta tältä osin. Hyvinvointialueiden on järjestettävä jätehuolto näille jätteille 1.1.2023 alkaen. Näihin jätteisiin ei liity hankalia vastuu- ja tulkintakysymyksiä, koska jätteen haltija on aiemminkin ollut vastuussa näiden jätteiden jätehuollon järjestämisestä. Yhdyskuntajätteiden jätehuollosta vastaa nykyisin kunta.

Sairaaloissa syntyy hyvin monenlaisia vaarallisia jätteitä muuallakin kuin välittömässä potilaiden hoidossa. Alalle tyypillisiä vaarallisia jätteitä ovat mm. tartuntavaaralliset jätteet, lääkejätteet, sytostaattijätteet, lyijyjätteet, kemikaalit, sähkö- ja elektroniikkalaiteromu, paristot ja akut, öljyjätteet sekä elohopeajäte. Koska syntyvien vaarallisten jätteiden kirjo on laaja, niitä myös käsitellään monin eri tavoin. Soveltuva käsittelytapa on aina valittava jätetyypin mukaan; kaikille jätteille poltto ei ole paras käsittelytapa. Osa jätteistä voidaan kierrättää (mm. sähkö- ja elektroniikkalaitteet, paristot ja akut, öljyjätteet, lyijyjätteet, osa kemikaaleista). Kierrätettäväksi vaarallista jätettä voidaan viedä myös muihin EU- ja OECD-maihin EU:n jätteensiirtoasetuksen mukaisesti.

Suurimmalle osalle loppukäsittelyä vaativista sairaaloiden vaarallisista jätteistä löytyy soveltuva käsittely Suomesta. Tartuntavaaralliset jätteet toimitetaan polttoon, tarvittava polttokapasiteetti löytyy Suomesta eikä niitä tiettävästi ole viety ulkomaille. Samoin lääkejätteet ja sytostaattijätteet käsitellään polttamalla. Lääkejätteen poltto tehdään yleensä Suomessa korkealämpötilauunissa, mutta jonkin verran lääkejätettä on viety myös ulkomaille.

Sellaiset yksittäiset jätevirrat, joille ei Suomesta löydy soveltuvaa käsittelyä, voidaan viedä muuhun EU- tai ETA-maahan loppukäsiteltäväksi jätteensiirtoasetuksen ja jätelain 109 §:n edellytyksillä. Esimerkiksi elohopeajätteelle ei tiettävästi ole Suomessa soveltuvaa käsittelyä, vaan sitä on viety ulkomaille (lähinnä Saksaan) sekä loppukäsiteltäväksi että metallien talteenottoon käsittelyihin, jotka on sallittu EU:n elohopea-asetuksen, jätelainsäädännön ja jätteensiirtoasetuksen mukaisesti.

Terveydenhuollon jätehuollon ongelmana on polttokapasiteetin puuttumisen sijaan Suomessa se, että kaikissa jätteenpolttolaitoksissa ei ole soveltuvaa tekniikkaa tai ympäristölupaa käsitellä näitä jätteitä. Vain osalla polttolaitoksista on soveltuvat syöttölaitteet kudosjätteiden ja muiden ns. eettisten jätteiden syöttämiseksi suoraan polttokattilaan. Ulosmyyntirajan nostaminen yli 10 %:iin ei siten toisi ratkaisua tähän asiaan.

Suomessa on yleisesti voimassa 5 prosentin ulosmyyntiraja sidosyksiköille. Jätealalla sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa on käytössä 10 prosentin ulosmyyntiraja. Tietyillä erityisaloilla on käytössä näiden erityisalojen EU-direktiiveihin perustuva 20 %:n ulosmyyntiraja. Näitä aloja ovat vesi- ja energiahuolto sekä liikenteen ja postipalvelut (laki 1398/2016). Jos jätealan ulosmyyntiraja nostettaisiin yli 10 prosenttiin, se poikkeaisi yleisesti käytössä olevista ulosmyyntirajoista. Yli 10 % ulosmyyntirajalle ei ole tiedossa selvää tarvetta. Jos polttokapasiteettia ei ole saatavissa markkinaehtoisena palveluna yksityisiltä yrityksiltä tai

kunnan jätehuoltoyhtiöiltä, hyvinvointialue voi pyytää jätehuoltopalvelua kunnalta jätelain 33 §:n nojalla (TSV-palvelu). Pykälän mukaan kunnan on järjestettävä jätehuolto, jos jätteen haltija sitä muun palvelutarjonnan puutteen vuoksi pyytää ja jäte laadultaan ja määrältään soveltuu kuljetettavaksi tai käsiteltäväksi kunnan jätehuoltojärjestelmässä.